

Regeringskansliet
Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över underlagsrapporter från arbetet med att ta fram Sveriges första nationella skogsprogram

Umeå universitet har anmodats att yttra sig över fyra underlagsrapporter från arbetet med att ta fram ett nationellt skogsprogram för Sverige. I det följande redovisas Umeå universitets synpunkter, som i första hand koncentreras på de delar som rör behovet av forskning och utbildning. Enligt önskemål redovisas synpunkterna under respektive underlagsrapport. Inledningsvis ges dock några övergripande synpunkter.

Övergripande synpunkter

Umeå universitet välkomnar regeringens initiativ att ta fram ett nationellt skogsprogram. De fyra programgrupperna har presenterat ambitiösa strategier och åtgärdsförslag som ger goda inspel att tas om hand och utredas vidare.

Umeå universitet välkomnar särskilt att samtliga underlagsrapporter framhåller vikten av att stärka forskning och högre utbildning om skogen och dess många värden, och ser fram emot att spela en aktiv roll i denna utveckling. Umeå universitet bedriver framstående forskning inom ett stort antal områden kopplade till skogliga frågor, inom såväl natur- och teknikvetenskap som humaniora och samhällsvetenskap. Mycket är av tvärvetenskaplig karaktär och sker i nära samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), inklusive större forskningsprogram såsom MISTRA Future Forest och det strategiska forskningsområdet Bio4Energy, och fasta centrubildningar såsom Umeå Plant Science Centre (UPSC) eller Centrum för Miljö- och Naturresursekonomi i Umeå (CERE). Umeå universitet driver även utbildning kopplat till det skogliga området, och har en väl utvecklad nationell och internationell samverkan med andra organisationer med intressen inom det skogliga området, t.ex. näringsliv, forskningsinstitut och andra akademiska aktörer, inte minst SLU i Umeå.

Vi vill också övergripande kommentera de strategier och åtgärder som rör den fortsatta processen, som är avgörande för att säkerställa ett legitimt och konstruktivt nationellt skogsprogram. Det omfattande deltagandet i programgrupperna och ambitionerna att finna kompromisser och framåtsyftande lösningar pekar på att det finns höga förväntningar bland skogens alla aktörer att det nationella skogsprogrammet ska spela en viktig roll i den framtida skogspolitiken. I fortsatt hantering och genomförande bör lärdomar dras från forskning om dialogprocesser, som bl.a. visar att det är avgörande för processens utformning och utfall att spelregler, mål och mandat är väl definierade. Processen och dess resultat behöver integreras med redan existerande politiska mål och pågående processer, nationellt och internationellt. Vidare är det viktigt att det klart och tydligt framgår vem som gör avvägningar när samsyn inte kan nås, men även vem som är ansvarig för implementeringen och i vilket led dialog/samverkan ska ske. Det är också viktigt att processen är iterativ för att det ska ske ett kontinuerligt lärande. Mot bakgrund av detta bör det fortsatta arbetet ses långsiktigt, förankras väl hos alla inblandade aktörer och även framgent samordnas från Regeringskansliet.

Den här typen av dialogprocesser (om än mindre omfattande) har länge förekommit i den svenska skogspolitiken som ett sätt att medla mellan intressen och söka bättre förstå bakgrunden till de olika synsätt, intressen och värderingar som sedan länge präglat den ofta heta debatten kring skogens användning. Dessa konfliktytor är också synliga när olika delar av ett universitet lämnar synpunkter på en remiss som denna: vissa anser att rapporterna har en olycklig slagsida mot produktionsmål och undervärderar riskerna för biologisk mångfald, medan andra inte delar den uppfattningen. Umeå universitet tar inte ställning i dessa frågor, men ser det som en viktig långsiktig uppgift för ett nationellt skogsprogram att tillhandahålla fora för kontinuerlig dialog.

Underlagsrapport 1: Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs

Åtgärdsförslag 3.1.1 – Kartlägg skogens alla värden

Umeå universitet ser mycket positivt på att kartlägga skogens alla värden inklusive de s.k. sociala värdena. Detta är dock inte någon enkel uppgift, utan kräver betydande forskningsinsatser. Därför är vi tveksamma till att en sådan uppgift skall läggas ut på tre länsstyrelser som underlagsrapporten föreslår, utan menar att en sådan uppgift bör ha en tydlig akademisk koppling. Vid Umeå universitet finns stor kompetens på området; inom CERE finns exempelvis en betydande expertis och kompetens inom monetär värdering av olika typer av kollektiva eller svårkvantifierade nyttigheter, och inom bl.a. Future Forest har forskare vid Umeå universitet utforskat skogens sociala värden ur olika aspekter. Det vore naturligt att sådan kompetens och expertis tilldelas en central roll i en kartläggning av skogens sociala värden.

Åtgärdsförslag 3.1.2 – Skapa en centrumbildning för mångbrukande av skog

Umeå universitet ställer sig positivt till inrättande av och medverkande i en centrumbildning för forskning om mångbruk av skog som en fortsättning på Future Forest, där skogens betydelse för såväl näringsliv och naturvärden som sociala värden tas i beaktande.

Åtgärdsförslag 3.2.1 – Vässa forskning, högskola, universitet och yrkesutbildningar

Umeå universitet instämmer i behovet att stärka fortsatt forskning och utbildning inom relevanta områden, inklusive mångbruk av skog och omställningen till en bioekonomi och för att möta klimat- och biodiversitetsmål. Ett flerdimensionellt kunskapslyft inom skogsrelaterade områden framstår som speciellt viktigt i en tid då ökad urbanisering gjort att kontakterna med skogen och skogsbruket minskat för stora delar av befolkningen.

Vi vill särskilt peka på behovet att utvidga perspektiven på den traditionella skogliga forskningen så att också samhällsvetare, humanister och ekonomer bereds möjligheter att studera hur skogspolitiken och dess förvaltning kan och bör utformas på sätt som är både demokratiskt förankrade och effektiva för de mål som samhället ställer upp. Dessa perspektiv bör också på ett betydligt bättre sätt än nu integreras i skogsutbildningarna framöver. Det är även viktigt att de skogliga utbildningarna inkluderar teori och praktik kring alternativa skogsbruksmetoder.

Det är positivt att utreda, förstärka och marknadsföra de skogliga utbildningarna, men underlagsrapportens förslag om skogliga kandidat- och mastersprogram bör då ses som ett av flera möjliga alternativ i det utredningsarbetet snarare som en given utgångspunkt.

Åtgärdsförslag 3.3.2.2 – Utred artskyddsförordningen för att säkerställa att den är tillämpbar, effektiv och rättssäker

Den motivering och formulering av detta förslag som ges i underlagsrapport 1 kan ge intryck av att det är en ensidig anpassning av artskyddsförordningen till rådande skogsbruksmetoder som eftersträvas. Motiveringen och formuleringen i underlagsrapport 2 är mer balanserad.

Underlagsrapport 2: Virkesproduktion, övriga ekosystemtjänster och naturens gränser

Underlagsrapporten diskuterar på ett förtjänstfullt sett betydelsen av skoglig råvara för att samhället ska kunna möta utmaningarna i samband med omställningen till en cirkulär biobaserad ekonomi, med hänsyn tagen till ekologiska, ekonomiska och sociala värden.

Strategisk rekommendation 5.3 – Mer virke inom naturens gränser

Umeå universitet ser positivt på förslagen om att vidareutveckla adaptiv skogsskötsel för nya hållbara skötselåtgärder, införa systematisk konsekvensanalys av intensiva skogsbruksmetoder, och finansiera riktade forskningssatsningar för hållbara produktionshöjande åtgärder.

En aspekt på ett uthålligt skogsbruk som inte beaktas i rapporten är återförandet av näringsrika restströmmar till skogsmark. Kunskapsnivån inom detta område är låg och den nuvarande forskningen är otillräcklig. Ett cirkulärt samhälle förutsätter att näringsämnen från de många restströmmarna kan återföras på ett säkert och ekologiskt uthålligt sätt. Även om man på kort sikt menar att kvävegödsling är det enda ekonomiskt rationella finns forskning som tydligt visar på att ett ökat uttag av biomassa kommer att utarma många skogsmarker på exempelvis fosfor och kalium förutom sannolikt även mikronäringsämnen. Därför behövs mer riktad grundforskning på området.

Strategisk rekommendation 5.5 – Kunskapslyft för skogen

Umeå universitet stödjer åtgärdsförslaget om förstärkt finansiering av tillämpad forskning och innovation som en del av kunskapslyftet inom det skogliga området. Det är också välkommet med en översyn för förbättring och innovativ utveckling av högre skoglig utbildning, vilket med fördel kunde utvidgas till att omfatta fler utbildningsprogram och lärosäten än de traditionella skogsutbildningarna vid SLU.

Se även våra synpunkter kring utbildning och forskning under underlagsrapport 1.

Underlagsrapport 3: Främjande av biobaserade produkter och energi, smarta transporter, en skogsindustri i världsklass och ökad export

Betoningen av innovation är bra och rapportens många förslag är värda att beakta. En viktig aspekt är dock att innovation i princip innebär nyskapande ur befintliga, redan kända kunskaper. En utveckling av kontinuerligt fortlöpande innovationer förutsätter kunskapsuppbyggnad och nya upptäckter via forskning som är relativt förutsättningslös men tydligt relaterad till det aktuella området. Det vill säga: utan grundforskning tynar innovationerna på sikt eller kommer att göras på andra ställen i världen i anslutning till där den relaterade grundforskningen utförs. Betydelsen av tvärvetenskap är stor för nya innovationer där utforskandet av disciplinernas gränssytor sannolikt har avsevärd potential.

Åtgärdsförslag – 5.2.2 Genomlys utbildningssystemet och identifiera kompetensluckor

Liksom i materialet från andra arbetsgrupper pekar underlagsrapporten mot en utredning av utbildningssystemet. Kompetensförsörjning kommer att vara en nyckelfråga för att skogen ska nå sin fulla potential i bidraget till en cirkulär biobaserad ekonomi. Nya tvärdisciplinära utbildningar kommer att behövas, och utbildningarna behöver breddas från traditionellt skogliga områden till att exempelvis inkludera kunskap om bioraffinaderier och energianvändning. Med lanseringen av ett nytt civilingenjörsprogram i Bioresursteknik, där möjligheterna att använda förnybara råvaror för omställningen till en biobaserad samhällsekonomi står i fokus, har Umeå universitet agerat i frontlinjen av den högre utbildningen i Sverige inom det området.

Se även våra synpunkter kring utbildning och forskning under underlagsrapport 1 och 2.

Åtgärdsförslag – 5.3.2 Förstärkt innovationskraft och kommersialisering av forskning

Umeå universitet stödjer en satsning för förstärkt innovationskraft och kommersialisering av forskning som är relevant för utvecklingen av bioekonomin. Utredningsunderlaget pekar här på flera väsentliga aspekter inom det området, som t.ex. styrmedel för att minska de förnybara alternativens initiala merkostnad och behovet av stöd för processutveckling och uppskalning.

Stimulera urbant träbyggande

Att stimulera träbyggande är förvisso av mycket stor vikt, men kan utvidgas till att omfatta även andra material baserade på råvara från skogen, t.ex. biokompositmaterial och biobaserad plast.

Underlagsrapport 4: Internationella skogsfrågor

Underlagsrapporten pekar här på flera väsentliga aspekter som internationalisering av utbildning och forskning samt samverkan med företagen.

I utarbetandet av detta yttrande har underlag inhämtats från statsvetenskapliga institutionen, institutionen för ekologi, miljö och geovetenskap, Bio4Energy samt Centrum för Miljö- och Naturresourcekonomi i Umeå (CERE). Yttrandet har beslutats av rektor Hans Adolfsson efter föredragning av utredare Anders Steinwall.

Hans Adolfsson
Rektor